

Вдовичин І. Я. – доктор політичних наук, професор кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3210-7684>;

Савойська С. В. – докторант кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5728-0686>

Аксіологічні основи моделі мовної політики: теоретико-методологічний аналіз

Здійснено комплексне дослідження аксіологічних основ моделі мовної політики, яка може бути ефективно розбудована лише на ціннісній основі, складовими якої є культура, духовність, свобода, незалежність, консолідація, взаєморозуміння, толерантність тощо. Автор стверджує, що толерантність, як й інші цінності, має бути в усьому: у стосунках між різними суб'єктами політики, політичними силами, владою та спільнотою, фракціями у Парламенті, коаліцією й опозицією, на міжрегіональному рівні, у мовно-політичних відносинах, на рівні обговорення та ухвалення законів, у розв'язанні мовно-політичних проблем, здійсненні мовної політики, формуванні її моделі тощо. Зазначено, що кожна релігійна спільнота має бути толерантною до іншої громади з релігійними уявленнями, традиціями, культурою та мовою користування в церковній службі, проповідях, відмінними від прийнятих у них. Це стосується й світського життя, де мають мирно уживатися різні мови та культури. **Методологія.** З огляду на еволюційно-історичну та діалектичну методологію, які виникли у другій половині XIX – на поч. XX ст., доведено, що ціннісною основою формування та розбудови моделі мовної політики є державність, свобода, незалежність українського народу, українська культура та мова, яка, попри всілякі заборони панівних держав, формувалася, відроджувалася та розвивалася, зокрема й нелегально. Ця методологія є надзвичайно важливою, позаяк вона ознайомлює дослідника з концепцією Дж. Стюарта щодо рівнів соціокультурної інтеграції, яка є важливою з огляду на єдність української спільноти, збереження незалежності та розвитку Української держави. Аксіологічну основу моделі мовної політики досліджено також завдяки іншим методологіям, таким як: нормативно-ціннісна, завдяки якій можна проаналізувати ціннісні складові розбудови моделі мовної політики; мультикультурна, спрямована на аналіз здійснення мовної політики в мультикультурних і мультилінгвальних суспільствах; біогеодетерміністська, що надає можливість з'ясувати розвиток культури певної спільноти, яка залежить не лише від ідеології та політики, а й від географічного середовища, у якому сформовано індивід як особистість. На цьому підґрунті сформульовано **мету**: дослідити модель мовної політики, спираючись на історико-політологічний та еволюційно-культурний підходи щодо її аналізу та узагальнення частин у єдине ціле, а також аксіологічну, ціннісно-нормативну, біогеодетерміністську, мультикультурну методологію, які надають можливість проаналізувати зазначену проблему в розвитку та взаємозв'язку. Враховуючи мету, сформульовано такі завдання: розглянути залежність мовної політики як моделі від влади, держави, а також тих умов, у яких здійснено мовну політику; довести, що культура є основною ознакою взаємозв'язку між народами, які в процесі взаємодії удосконалювали власну мову та культуру або асимілювали чужу; довести, що аксіологічний підхід стосовно дослідження моделі мовної політики є важливим з огляду на його ціннісну основу; проаналізувати сутність, значення та спрямованість нормативно-ціннісної методології; розглянути гальмування розбудови моделі мовної політики на національній основі, підґрунтям якої є біогеодетерміністська концепція біологічних та географічних чинників. **Наукова новизна** впливає із зазначеної проблеми, яку ще не розглядали в окресленому аспекті; складається з мети, що тісно пов'язана із запропонованими підходами та методологією, і завдань, які відтворюють ціннісну основу дослідження. **Висновки.** Досліджено модель мовної політики з огляду на історико-політичну, еволюційно-культурну, аксіологічну й інші методології, які надали можливість проаналізувати гальмування її розбудови на національній основі, розглянути залежність мовної політики як моделі від влади, держави, а також тих умов, у яких здійснюють мовну політику. Доведено, що мова є важливою ознакою взаємозв'язку між народами, які в процесі взаємодії удосконалюють її або асимілюють. Аргументовано, що аксіологічна методологія стосовно дослідження моделі мовної політики є важливою її ціннісною складовою.

Ключові слова: аксіологія; національні інтереси; цінності; біогеодетермінізм; модель мовної політики; мультикультуралізм; мова та культура; еволюційно-історична методологія; нормативно-ціннісна методологія.

Вступ

Ціннісна основа моделі мовної політики є надто важливою щодо її ефективного розвитку за умов бездержавності та заборон мови й культури корінного народу та автохтонної нації, з огляду еволюційно-історичного аналізу, а також на засадах культурно-історичної, нормативно-

ціннісної, аксіологічної та біогеодетерміністської методологій, які у цій роботі взаємопов'язані та доповнюють одна одну. Тобто розбудувати модель мовної політики можливо лише на ціннісній основі, важливою умовою якої є незалежна держава, національна (офіційна/державна) мова та культура найбільшої у державі корінної нації, яка є тією

єднальною силою, навколо якої консолідовані етнічні спільноти, національні меншини, етно-графічні групи, корінні народи та нації з власними цінностями, які мають бути не лише збережені, а повинні мати право та можливість повноцінно розвиватися.

Мета і завдання дослідження

Мета статті – дослідити модель мовної політики з огляду на історико-політологічний та еволюційно-культурний підходи щодо її аналізу та узагальнення частин у єдине ціле, а також аксіологічну, ціннісно-нормативну, біогеодетерміністську, мультикультурну методологію, які дають змогу проаналізувати зазначену проблему в розвитку та взаємозв'язку. На основі мети сформовано такі завдання: розглянути залежність мовної політики як моделі від влади, держави, а також тих умов, у яких здійснено мовну політику; довести, що культура є основною ознакою зв'язку між народами, які у процесі взаємодії удосконалювали власну мову та культуру або асимілювали чужу; довести, що аксіологічний підхід щодо дослідження моделі мовної політики є важливим щодо його ціннісної основи; проаналізувати сутність, значення та спрямованість нормативно-ціннісної методології; розглянути гальмування розбудови моделі мовної політики на національній основі, яка обґрунтована біогеодетерміністською концепцією біологічних та географічних чинників.

Виклад основного матеріалу

Зазначена модель мовної політики – це мовно-політична конструкція, яку досліджено, з огляду на еволюційно-історичну, аксіологічну, біогеодетерміністську, мультикультурну, нормативно-ціннісну та інші методології, де всі її складові пов'язані між собою й обумовлені їхнім історико-політичним формуванням та розбудовою держави, зокрема, і на сучасному етапі. Еволюційно-історичний аналіз формування моделі мовної політики та її розбудова на основі української мови та культури, національних інтересів і цінностей залежить від того, якою владою, в якій державі та за яких умов відбувається мовна політика, яка, на думку О. Висоцького, виходить далеко за межі офіційних настанов та законодавчих норм, позаяк її здійснюють як відкрито, так і приховано (Vysotskyi, 2019, p. 70). Авторами та розробниками зазначеної методології є Л. Морган, Дж. Стюарт, Е. Тейлор, Л. Уайт, а також російські дослідники, зокрема, М. Сумцов, С. Шашков, І. Смірнов та ін. Також її розроблено у працях Л. Уайта «Поняття еволюції у культурній антропології», «Еволюція культури», які надають змогу відстежити взаємодію політичних спільнот, їх мов і культури,

що часто постають як політичні символи, а також здатність людини їх створювати, надаючи речам значень, не властивих їм (Kresina, 1998, p. 53). Наприклад, схожість та відмінність у культурі, свідомості, мові українців та росіян варто пояснити відповідно до еволюційно-історичної методології, яка дає змогу повніше розкрити усвідомлення історії розвитку українського та російського народів, які формувалися та розвивалися у різних географічних та політичних умовах. На відміну від українців, російська спільнота завжди мала державу, стабільну владу, церкву, яка її підтримувала, культуру та мову, яка вільно функціонувала, розвивалася та поширювалася в усіх сферах, галузях і регіонах імперської держави (Trofymova, 2015). Зважаючи на це, цінностями росіян є сильна та впливова централізована влада, імперська політична культура, яка може протистояти демократичному Заходу, до якого, на думку російської влади, окремих її політиків та науковців, прагне приєднатися український народ, який не завжди був вільний, бо не завжди мав власну державу. Загально-російська державність, за вченням В. Шнірельмана, має ґрунтуватися на російській мові, «російському» православ'ю та єдиній «вищій» культурі, створеній на російському підґрунті, за підлеглого становища «нижчих» неросійських культур (Kresina, 1998, p. 40). Росія дотримується у своїх діях теорії цього науковця, «захищаючи» російськомовних громадян, російську мову та власні інтереси на пострадянському просторі, побудовані на завоюванні та імперській культурі, не пов'язаній з культурно-історичним шляхом її розвитку, а народжується, на думку Л. Фробеніуса, від зіткнення та взаємодії старих культур (Kresina, 1998, p. 55).

Культурно-історичну методологію, що виникла наприкінці XIX ст. як таку, що заперечує еволюцію як основний шлях історичного прогресу людства, досліджували Й. Гекель, В. Шмідт, Ф. Ратцель. Вони вважали культуру основною ознакою взаємозв'язку між народами, які у процесі взаємодії, завоювання один одного удосконалювали власну мову та культуру або асимілювали чужу. Ця методологія дала відповідь на такі запитання: чому жителі південного й східного регіонів України найчастіше використовують російську мову та захищають відмінні від мешканців західного й центрального регіонів мовні, культурні інтереси та ідеологічні цінності, які у постмодерний період змінили свою сутність і значення, перетворившись у свідомості окремих жителів Півдня та Сходу України на мрію, тобто ностальгію за радянським минулим, куди бажано повернутися й там жити (Larin, 2016). З огляду на пострадянську та проросійську політичні ідеології, російські інтереси й цінності, що ґрунтуються на російській мові та культурі в

сучасній Україні, формується відповідна самосвідомість суб'єктів російської моделі мовної політики та відповідна російська політична культура, яка поєднує ціннісно-нормативні та духовні атрибути мовної політики (знання, ідеали, цінності та почуття) з її політико-поведінковими аспектами. Вербальну та невербальну поведінку проросійськи налаштованих політиків можна пояснити наявністю російсько-українського білінгвізму, який існує у формі мовно-політичних комунікацій, російськомовності української спільноти, російській одномовності та союзи з Росією (Duda, 2005, p. 156). Тобто підірвав віру у наукову цінність інституціональних досліджень модерної доби біхевіоралізм, коли російська модель мовної політики розбудовувалася достатньо успішно на засадах російськомовних інституцій і тих, хто поширював російську культуру, обмежуючи таким чином у розвитку рідні мови та культури національних меншин, етнічних груп і корінних народів Російської імперії. Таку мовну політику щодо утискання розвитку національних меншин, етнічних груп, корінних народів і націй сучасна Росія здійснює не лише на території власної держави, а й за її межами, про що свідчить звернення Верховної Ради сучасної України до Організації Об'єднаних Націй, Парламентської асамблеї Ради Європи, Парламентської асамблеї НАТО, Парламентської асамблеї ОБСЄ, національних парламентів держав світу, де вона засуджує порушення прав корінних народів Росією ("Proekt postanovy", 2019).

Важливою складовою моделі мовної політики є концепт «мовна політика» – діяльність різних, а іноді й опозиційно налаштованих суб'єктів політики, спрямована на реалізацію особистих, групових, суспільних, регіональних, а також державних інтересів та цінностей, які можуть зіткнутися, взаємодіяти і зміцнитися у демократичному суспільстві завдяки таким постмодерністським інституціям, як політичний діалог, дискурс, компроміс та консенсус (Soler, & Darquennes, 2019). У цьому сенсі важливим елементом об'єкту дослідження, приміром, у неoinституціоналізмі є цінності й такі національні символи, як український прапор, герб, гімн, українська мова, культура, герої, які продовжують боронити Українську державу на війні з Росією. Деякі цінності, як зазначає Г. Шипунов, не пов'язані з традиційними соціально-економічними (матеріальними) відносинами між людьми. Зазвичай вони пов'язані зі зміною культурно-ціннісних пріоритетів громадян: протидією глобалізації, євроінтеграційним та міграційним процесам, збереженням національної ідентичності та поверненням до традиційних цінностей (Shypunov, 2017, p. 71). Водночас не можна погодитися з тим, що інституції відмовилися від економічного блоку питань. Скоріше навпаки,

«ліві» політичні сили в Україні матеріальні проблеми активізують з користю для себе, особливо під час виборчих кампаній, коли вони активно захищають російську модель мовної політики в сучасній Україні. І навпаки, «ліві» політичні сили в інших демократичних державах активно пропонують цінності, пов'язані зі збереженням національної ідентичності та розвитком держави, з обмеженням імміграції, пануванням іноземного капіталу, забезпеченням високого рівня життя громадян, зі ставленням до мультикультуралізму, у якому розчарувалися ті держави, які були не лише причетні до цього феномену, а й використовували його у практичній діяльності (Jo, & Jung, 2017). Однією з перших держав, яка запровадила мультикультурну модель мовної політики на інституційному рівні, була Індія, мультимовна спільнота якої послугує понад 100 мовами, яка запровадила культурне й мовне різноманіття на державному рівні. Це ж зробили Швеція й Австралія у 1970–1980 рр., які на державному рівні визнали збереження культур і мов усіх представників етнічних груп та надали їм допомогу щодо реалізації цієї ідеї. Окремі аспекти мультілінгвальної та мультикультурної моделі мовної політики, яка має підґрунтя на міжкультурному діалозі й на засадах інтегрованого комунікативно-практичного світогляду демократичної спільноти, аналізували у своїх наукових працях як вітчизняні (І. Бідзюра, А. Колодій, О. Моргун, Т. Скубашевська та ін.), так й іноземні (Т. Абдулкеримов, А. С. огли Алекперов, А. Боннет, Р. Семунд та ін.) науковці. У цьому сенсі «політика мультикультуралізму» як явище та поняття – це система заходів у полікультурному суспільстві, спрямована на розвиток і збереження в окремо взятій країні культурних відмінностей, які припускають залучення в його культурне поле культури іммігрантів з країн «третього світу», які мають право зберігати власну культуру та самобутність, перетворюючи нації на культурну мозаїку (Alekerov, 2013). Мовна політика мультикультуралізму стала популярною у багатьох країнах світу як така, яка, начебто, має розв'язати всі мовно-політичні проблеми полікультурного суспільства: збереже його культурне різноманіття, захистить рідні мови меншин, дасть належну відсіч шовінізму, расизму, ксенофобії, а також можливість розробити такі механізми, які допоможуть виховати толерантність, повагу до інших мов та культур і таким чином згуртує полікультурну спільноту (Bonnet, & Siemund, 2018).

Що ж до радянської моделі мовної політики, яка мала б також базуватися на мовній політиці мультілінгвізму та мультикультуралізму як полікультурна держава, де мешкає декілька завойованих у різні часи націй з власною територією, мовою та культурою, то вона

формувався на тлі асиміляції рідних мов і культур неросійських народів російською культурою та поширення на цьому ґрунті російської мови як мови міжнародного спілкування. На цій мультикультурі неросійських народів, яку успадкувала в різні часи Росія, було сформовано російську модель мовної політики, яка тими самими методами продовжує русифікувати мову та культуру інших народів на сучасному етапі. У цьому контексті йдеться про культуру, яка формується не на традиції певного народу або нації, а шляхом примусу та нав'язування неросійському етносу чужих інтересів та цінностей. Для порівняння: український народ, на відміну від російського, завжди прагнув отримати свободу, якої часто не мав, тому свобода й гуманізм для нього є важливою цінністю та головним атрибутом у здобутті незалежності Української держави. З огляду на це, примирити український та російський політикуми може культура, яка має базуватися на взаємній довірі, спільних інтересах, духовних і культурних цінностях, взаєморозумінні та взаємоповазі (Michener, Sengupta-Irving, Proctor, & Silverman, 2015).

У цьому контексті важливим є аксіологічний підхід щодо дослідження моделі мовної політики на ціннісній основі. Аксіологічна теорія спрямована на аналіз цінностей, які в уяві мешканців різних регіонів України є відмінними, позаяк вони тісно пов'язані з інтересами, які у певні періоди формувалися під впливом Росії, яка здавна панувала на Лівобережній частині держави; Речі Посполитої, яка мешканцям Правобережної України нав'язувала власні цінності, зокрема, польську мову та культуру, і таким чином витісняла українську та інші мови етнічних меншин; Угорщини, Румунії та інших держав, які насаджували на окупованих українських землях власні інтереси й цінності (Savoiska, 2019). Тобто, виходячи з філософії М. Шелера та Н. Гартмана, цінність, створена на основі любові або ненависті, що тісно пов'язано з певними благами та правилами поведінки суб'єктів мовної політики, які надають перевагу тому або іншому. У цій ситуації «при розробці аксіологічних світоглядних основ політичної духовності варто орієнтуватися на культурно-історичне минуле та глобалізаційні тенденції сучасності» (Diomina, 2015, p. 204), які скеровано проти національних культур, цінностей, звичаїв, традицій, мов та ідентичностей. Таким чином, головними наслідками глобалізації є підривання основ національних культур, з огляду на їх консервативність та відсталість у порівнянні з розвиненими мовами та культурами; руйнування національних цінностей, а також витискання рідних мов і культур передусім англійською, німецькою, французькою, російською та іншими мовами, що у недалекому майбутньому може

привести до ототожнення індивіда, групи та спільноти з громадянами певної нації або просто Землі (Seals, 2017).

Термін «аксіологія» – грецького походження, означає цінність. До наукового використання його було введено на початку ХХ ст. французьким філософом П. Лапі. В українського народу такі інституціональні цінності як державність і незалежність були втрачені ще у кінці ХVІІІ ст. Унаслідок цього було неможливо ефективно розвивати власну мову, культуру та розбудувати Українську автокефальну церкву, які покликані зберігати єдність української нації та соборність Української держави. Виходячи з цього, культура певного народу, на думку В. Дільтея, А. Тойнбі та О. Шпенглера, первинна щодо економіки, політики, права та моралі (Polishchuk, 2014). З огляду на вищезазначене, український народ отримав у спадок одразу декілька моделей мовної політики, на чому продовжують спекулювати колишні метрополії, їх влада та політики, які й досі прагнуть поглибити розкол Української держави за мовно-політичною та регіональною ознаками, а також за старим сценарієм розділити територію України між колишніми метрополіями. Тобто, якщо зважати на філософію американського дослідника Дж. Д'юї, то цінність – це не просто об'єкт інтересу, а результат діяльності людини та держави загалом, складений з таких мовно-політичних ситуацій: умов виникнення інтересу, об'єкта його спрямованості та бажаного результату (Lapina, 2013). У цьому випадку колишні та сучасні окупанти Української держави мають схожі інтереси, спрямовані на послаблення єдності українського народу. З огляду на це, завдання моделі мовної політики – об'єднати культурно та мовно-політично розірвані регіони України на ґрунті таких цінностей, як ідентичність та консолідація, що може забезпечити спільна для всіх мешканців держави українська мова як єдина державна, національна культура та духовність (Khrapov, 2015). Для цього необхідно шукати, на слушну думку О. Дьоміної, «соціокультурні, історико-цивілізаційні образи та категорії, які б несли потенціал політичного та морального єднання української політичної нації, яка перебуває у стані формування. Тобто важливим завданням сучасного українського суспільства, яке покладається, насамперед, на інтелектуальну еліту нації, на сферу освіти й просвітництва, є виховання людини з активною, ціннісно орієнтованою та культурно-творчою позицією, яка здатна відстоювати інтереси нації» (Diomina, 2015, p. 202).

Аксіологічна методологія орієнтована на побудову моделі мовної політики на нормативно-ціннісній основі, спрямовану на *відродження* української культури й мови у статусі єдиної

державної та Української незалежної держави; збереження національних цінностей та розробку ідеалу політичного устрою; з'ясування політичних явищ, їх оцінку з огляду загального блага, справедливості, свободи й поваги до людської гідності та цінностей. Утім, на відміну від загальнолюдських цінностей, таке явище, як цінність, кожна політична особа, група чи спільнота сприймають по-різному. З огляду на це з'ясовуємо, що найбільшою цінністю українського народу є українська мова, яка дала назву державі, зберегла та розвинула українську культуру, звичаї та традиції (Savoiska, 2019). Водночас частина українців та політикуму так не вважає, позаяк для багатьох з них найважливішими цінностями є російська мова, культура та церква (РПЦ, УПЦ МП) в сучасній Україні. На початку 1990-х рр. модель мовної політики формувалася на ґрунті відродження комунікацій українською мовою та поширення їх в усіх сферах і галузях суспільно-політичного життя та регіонах країни. Таким чином почала своє формування нова модель мовної політики, попри те, що книжкові полиці магазинів, ринків та бібліотек були заповнені російськомовною продукцією, кінотеатри – російськими фільмами, ЗМІ – російськими каналами, програмами та новинами, які спотворювали українську історію та нівечили українську мову й культуру. Найбільшою цінністю для українського народу є українська культура, свобода, соборність, незалежність, яку він отримав на початку 1990-х рр., коли відновив власну незалежну державу, а також українську церкву, яка впродовж багатьох століть зберігала українську мову, українську культуру та єднала українську спільноту. Зокрема, цінності релігійної культури, які об'єднують російську спільноту, де б вона не мешкала, досліджує Е. Дмитрієва (Dmytriieva, 2016). Не меншою цінністю для української нації є її історія, національні герої, державні та національні символи, культура, звичаї, традиції, рідна земля, Батьківщина, держава, незалежність, свобода тощо. Усе це досліджено завдяки біогеодетерміністській методології. Біогеодетермінізм [біо – грец. bios – життя; гео – грец. ge – Земля; детермінізм – лат. – determinare – обмежити, визначити] – філософське вчення про загальну причинну зумовленість життя людини, групи, спільноти на землі пращурів або на території іншої держави. Кожен народ відрізняється від іншого своєю унікальністю та особливостями, які виявляються у мові, культурі, характері, ментальності, звичаях, традиціях тощо. Утім, окремі вітчизняні науковці, зокрема О. Кульчицький та І. Мірчук, у характері українців виявили «відсутність вольових якостей та наявність «комплексу кривди», відчуття «даремності», національних зусиль» та ін. З огляду на це, кожна нація, її рідна мова,

культура та держава, зокрема й українська, мають природне право бути вільними та ні від кого не залежними. Наприклад, політики з проугорськими, прорумунськими, проросійськими та іншими поглядами, які «захищають» в Україні рідну мову певного етносу та інтереси їхньої історичної Батьківщини, щоб завоювати симпатії мешканців Півдня та Сходу України, скористалися їхніми відмінностями та особливостями у мові та культурі від тих, що мешкають у Центрі та на Заході країни. Спираючись на ці нюанси, зазначені суб'єкти політики орієнтують свою національну меншину на союз з Румунією, Угорщиною, Росією та іншими державами. Приміром, проросійськи налаштовані політики знайшли своїх однодумців не лише на Сході та Півдні України, а й в АРК та за її межами, а саме: у Грузії (Південна Осетія та Абхазія), Молдові (Придністров'я) тощо. Зокрема, з Молдовою в Україні дуже багато спільного з огляду на гальмування розбудови моделі мовної політики на національній основі (Savoiska, 2017). Враховуючи зазначене, зроблено спробу виокремити особливості культури, свідомості та поведінки індивідів і тих політиків, які мешкають в різних регіонах України; з'ясувати мету нав'язування культури та мови одного народу іншому; виявити причини мовної політики русифікації, спольщення, румунізації та мадяризації українського народу. Щоб пояснити взаємозалежність таких категорій, як «людина», «земля», «мова» і «культура», науковці пов'язали розвиток мови та культури людини, етнографічної групи, спільноти, нації з тим середовищем, у якому вони перебували, зростали та розвивалися. Наприклад, мова й свідомість українців Заходу формувалися під дією мови й культури поляків, угорців, румун та інших спільнот. З іншого боку, мова, свідомість і культура мешканців Сходу та Півдня України формувались переважно під впливом російської мови, культури та мовної політики Росії. Схожу думку з цієї проблеми має Ж. Боден, який започаткував географічний напрям, в якому він географічне середовище розглядав як чинник суспільного життя. Науковець вважав, що клімат, рельєф, родючість земель тощо зумовлюють особливості психічних та інтелектуальних якостей населення (Вебук, 1993, р. 116). І дійсно, родючі українські ґрунти зумовили відставання українців у минулому від світового індустріального розвитку й технологій, що змусило Україну ще довго залишатися аграрною та економічно й технічно відсталою країною. У цьому контексті американський науковець Дж. Марш у праці «Людина і природа» доводить, що здібності, культура та мова народу можуть бути розвинені під впливом не лише політики та ідеології, а й середовища та довкілля. Якщо духовна й практична діяльність, а також відносини між народами – це те, що формує політичні погляди

та навички громадян у суспільно-політичному житті, то культура окремих російських політиків і науковців вибудовано на невизнанні Української незалежної держави, української нації, української мови як єдиної державної, українських православних церков, зокрема автокефальної, а також греко- та римо-католицької тощо. Тобто, складовою біогеодетерміністської методології є індивід, група, спільнота, які взаємодіють на культурному, ідеологічному, геополітичному рівнях та ґрунтуються на демократичних цінностях, якими є народовладдя, громадська думка, право, свобода слова та дій, компетентність, відповідальність, людська гідність, невтручання в особисте життя, можливість захищати та відстоювати власні інтереси (Cresina, 2003). Демократичне політичне середовище позитивно впливає на суб'єкт розбудови моделі мовної політики, формуючи відповідну політичну культуру на основі національної ідеї та цінностей, які мають формуватися на таких принципах, як єдність, спільна історична доля, українська мова, культурні традиції (Diomina, 2015, p. 204).

Водночас авторитарно-тоталітарну модель мовної політики сформовано на основі конфронтаційно-опозиційного мислення на рівні «свій/чужий», що породжує мовно-політичні протистояння та різного роду конфлікти, зокрема, й мовно-політичні, які виникають унаслідок тієї мовної політики, яка нав'язує своїм громадянам чужу мову та культуру (Spotti, Kroon, & Li, 2019). Політики, які симпатизують національно-демократичній ідеології, що захищають національні цінності та зорієнтовані на Європейський Союз і НАТО, знайшли підтримку на Заході та в Центрі України, а з часом цю ідею підтримало багато мешканців Сходу і Півдня Української незалежної держави, яка почала відроджувати раніше заборонену різними урядами, що панували на теренах України, зокрема й російським, рідну мову українців.

Наукова новизна

З огляду на вищевказане, наукова новизна статті полягає в тому, що її досліджено на основі декількох методологій, ключовою з яких є аксіологічна – спрямована на аналіз цінностей, які в уяві мешканців регіонів України є різними, позаяк вони пов'язані з історією розвитку їх малої батьківщини, вихованням, інтересами, мовою, ідеологією, які у різні часи формувалися під впливом, по-перше, Росії, яка переважно панувала на Півдні та Сході України, по-друге, Польщі (Речі Посполитої), яка мешканцям Правобережної України нав'язувала власні цінності, мову та культуру й таким чином витісняла українську, по-третє – Угорщини та Румунії, інших держав, які нав'язували українцям власну культуру та модель мовної політики під гаслом «розділяй та владарюй».

Висновки

На підставі зазначеної методології доведено, що найбільшими цінностями українського народу є мова, культура, свобода, соборність та незалежність, останню з яких він отримав тоді, коли відновив свою державність. Не меншою цінністю є також історія, державні й національні символи, культура, звичаї, традиції, рідна земля, Батьківщина. Доведено, що вказані цінності мають особливе значення для розбудови моделі мовної політики, формування національної свідомості та захисту національних інтересів. Щоб їх зберегти, необхідно розробити нові виховні програми та запровадити їх у життя; обирати на найвищі державні посади компетентних і фахових спеціалістів, спроможних втілити аксіологічні основи в усі сфери та галузі суспільно-політичного життя, що потребує подальших наукових розвідок.

REFERENCES

- Alekperov, A.S. ogly (2013). Multykulturalizm v prostori mizh politykoіu i kulturoіu [Multiculturalism in the space between politics and culture]. *Filosofіia i kultura, Philosophy and culture*, 3, 350-355. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2013.03.8> [in Ukrainian].
- Bebyk, V. (1993). Istorіia, holovni napriamky ta metodolohіia doslidzhennia politychnoi sfery suspilstva: referatyvnyi ohliad [History, main directions and methodology of research of the political sphere of society: abstract review]. *Politolohichni chytannia, Political reading*, 2, 112-129 [in Ukrainian].
- Bonnet, A., & Siemund, P. (2018). Foreign Language Education in Multilingual Classrooms. *John Benjamins Publishing Compan*. doi: <https://doi.org/10.1075/hsl.7>.
- Diomina, O. (2015). Aksiolohichni osnovy natsionalnoi ideі [Axiological foundations of the national idea]. *Hileia, Gilea*, 93, 201-205 [in Ukrainian].
- Dmytriіeva, E. (2016). Tsinnist i tvorchist yak komponenty relihiinoi kultury [Value and creativity as components of religious culture]. *Filosofіia i kultura, Philosophy and Culture*, 5, 730-737. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2016.5.18614> [in Ukrainian].
- Duda, N. (2005). *Bilingvizm ta bikulturalnist u suchasniі Ukraini [Bilingvism and Biculturalism in Contemporary Ukraine]*. Kyiv: Foliant [in Ukrainian].
- Jo, J.-Y. O., & Jung, M. (2017). Rethinking diversity in South Korea: Examining the ideological underpinnings of multicultural education policies und programs. In *Second International Handbook of Unban Education*. W.T. Pink, G.W. Noblit (Eds.). Berlin: Springer. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-40317-5-13>.

- Khrapov, S. (2015). Aksiodynamika suspilnoi svidomosti postradianskoj Rosii: sotsiokulturnyi analiz [Axiodynamics of public consciousness of post-Soviet Russia: socio-cultural analysis]. *Filosofia i kultura, Philosophy and culture*, 5, 752-761. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2015.5.14234> [in Ukrainian].
- Kresina, I. (1998). *Ukrainska natsionalna svidomist i suchasni politychni protsesy [Ukrainian national consciousness and modern political processes]*. Kyiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
- Kresina, I. (2003). Evrystychni mozhyvosti bioheodeterminizmu [Heuristic possibilities of biogeodeterminism]. *Politychni menedzhment, Political management*, 3, 10-13 [in Ukrainian].
- Lapina, T. (2013). Identyfikatsiia kultury: filosofski kryterii [Identification of culture: philosophical criteria]. *Filosofia i kultura, Philosophy and culture*, 10, 1407-1418. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2013.10.8987> [in Ukrainian].
- Larin, Yu. (2016). Mrii po kulturi [Dreams on culture]. *Filosofia i kultura, Philosophy and culture*, 4, 559-567. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2016.4.17604> [in Ukrainian].
- Michener, C.J., Sengupta-Irving, T.C., Proctor, P., & Silverman, R. (2015). Culturally sustaining pedagogy within monolingual language policy: variability in instruction. *Language policy*, 14(3), 199-220. doi: <https://doi.org/10.1007/s10993-013-9314-7>.
- Polishchuk, V. (2014). Istoriia ta kultura v filosofii kultury [History and culture in the philosophy of culture]. *Filosofia i kultura, Philosophy and culture*, 5, 754-797. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2014.5.11856> [in Ukrainian].
- Proekt postanovy Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro zvernennia do mizhnarodnoi spilnoty shchodo zasudzhennia porushennia prav korinnykh narodiv u Rosiiskii Federatsii: vid 30 trav. 2019 r. No. 1015 [Draft Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the appeal to the international community to condemn the violation of the rights of indigenous peoples in the Russian Federation" from May 30, 2019, No. 1015]. (n.d.). *ua.112.ua*. Retrieved from <https://ua.112.ua/polityka/rada-zvernulasia-do-mizhnarodnoi-spilnoty-shchodo-zasudzhennia-porushennia-prav-korinnykh-narodiv-u-rf-493952.html> [in Ukrainian].
- Savoiska, S. (2017). Komunikatyvna model movnoi polityky Moldovy [The communicative model of the language policy of Moldova]. *Politychne zhyttia, Political life*, 2, 97-102. doi: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.2.16> [in Ukrainian].
- Savoiska, S. (2019). Natsionalna polityka yak osnova formuvannia modeli movnoi polityky Ukrainy [National policy as the basis for the formation of a model of the language policy of Ukraine]. *Molodyi vchenyi, Young Scientist*, 2(66), 562-568. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-120> [in Ukrainian].
- Seals, C. (2018). Positive und negative identity practices in heritage language education. *International journal Multilingualism*, 15(4), 329-348. doi: <https://doi.org/10.1080/14790718.2017.1306065>.
- Shypunov, H. (2017). Kontseptualni osoblyvosti vyznachennia "livykh" ta "pravykh" politychnykh partii v umovakh postindustrialnogo suspilstva [Conceptual features of definition of "left" and "right" political parties in the conditions of postindustrial society]. *Hrani, Grani*, 20, 1(141), 67-73. doi: <https://doi.org/10.15421/171711> [in Ukrainian].
- Soler, J., & Darquennes, J. (2019). Language policy and «new speakers»: introduction to the thematic issue. *Language policy*, 14(3), 1-7. doi: <https://doi.org/10.1007/s10993-018-9504-4>.
- Spotti, M., Kroon, S., & Li, J. (2019). New speakers of new and old languages: an investigation into the gap between language practices and language policy. *Language policy*, 14(3), 1-17. doi: <https://doi.org/10.1007/s10993-018-9503-5>.
- Trofymova, R. (2015). Kulturna polityka Rosiiskoi tsyvilizatsii: metodolohichni aspekty [Cultural policy of Russian civilization: methodological aspects]. *Filosofia i kultura, Philosophy and culture*, 10, 1548-1556. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2015.10.15842> [in Ukrainian].
- Vysotskyi, O. (2019). Tekhnolohii ta stratehii movnoi polityky [Technologies and strategies of language policy]. *Sotsialno-humanitarni doslidzhennia ta innovatsiina osvittia diialnist, Social and humanitarian research and innovative educational activities: Proceedings of the International Scientific Conference*. O.Yu. Vysotskyi (Eds.) (pp. 68-71). Dnipro: Okhotnik [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Алекперов А. С. огли. Мультикультуралізм в просторі між політикою і культурою. *Філософія і культура*. 2013. № 3. С. 350–355. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2013.03.8>.
- Бибик В. Історія, головні напрямки та методологія дослідження політичної сфери суспільства: реферативний огляд. *Політологічні читання*. 1993. № 2. С. 112–129.
- Bonnet A., Siemund P. Foreign Language Education in Multilingual Classrooms. *John Benjamins Publishing Compan*. 2018. 423 p. doi: <https://doi.org/10.1075/hsl.7>.
- Дьоміна О. Аксиологічні основи національної ідеї. *Глея*. 2015. Вип. 93. С. 201–205.
- Дмитрієва Е. Цінність і творчість як компоненти релігійної культури. *Філософія і культура*. 2016. № 5. С. 730–737. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2016.5.18614>.
- Дуда Н. Білінгвізм та бікультурність у сучасній Україні : зб. наук. пр. Київ : Фоліант, 2005. Т. 6. С. 146–156.
- Jo J.-Y. O., Jung M. Rethinking diversity in South Korea: Examining the ideological underpinnings of multicultural education policies und programs. In *Second International Handbook of Urban Education / W. T. Pink, G. W. Noblit* (Eds.). Berlin : Springer, 2017. P. 195–212. doi: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-40317-5-13>.
- Храпов С. Аксиодинаміка суспільної свідомості пострадянської Росії: соціокультурний аналіз. *Філософія і культура*. 2015. № 5. С. 752–761. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2015.5.14234>.
- Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси : монографія. Київ : Вища шк., 1998. 392 с.
- Кресіна І. Евристичні можливості біогеодетермінізму. *Політичний менеджмент*. 2003. № 3. С. 10–13.

- Лапіна Т. Ідентифікація культури: філософські критерії. *Філософія і культура*. 2013. № 10. С. 1407–1418. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2013.10.8987>.
- Ларін Ю. Мрії по культурі. *Філософія і культура*. 2016. № 4. С. 559–567. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2016.4.17604>.
- Michener C. J., Sengupta-Irving T. C., Proctor P., Silverman R. Culturally sustaining pedagogy within monolingual language policy: variability in instruction. *Language policy*. 2015. Vol. 14. Issue 3. P. 199–220. doi: <https://doi.org/10.1007/s10993-013-9314-7>.
- Поліщук В. Історія та культура в філософії культури. *Філософія і культура*. 2014. № 5. С. 754–797. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2014.5.11856>.
- Про звернення до міжнародної спільноти щодо засудження порушення прав корінних народів у Російській Федерації: проект постанови Верховної Ради України від 30 трав. 2019 р. № 1015. URL: <https://ua.112.ua/polityka/rada-zvernulasia-do-mizhnarodnoi-spilnoty-shchodo-zasudzhennia-porushennia-prav-korinnykh-narodiv-u-rf-493952.html>.
- Савойська С. Комунікативна модель мовної політики Молдови. *Політичне життя*. 2017. № 2. С. 97–102. doi: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.2.16>.
- Савойська С. Національна політика як основа формування моделі мовної політики України. *Молодий вчений*. 2019. № 2 (66). С. 562–568. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-120>.
- Seals C. Positive und negative identity practices in heritage language education. *International journal Multilingualism*. 2018. Vol. 15. Issue 4. P. 329–348. doi: <https://doi.org/10.1080/14790718.2017.1306065>.
- Шипунов Г. Концептуальні особливості визначення «лівих» та «правих» політичних партій в умовах постіндустріального суспільства. *Грані*. 2017. Т. 20. № 1 (141). С. 67–73. doi: <https://doi.org/10.15421/171711>.
- Soler J., Darquennes J. Language policy and «new speakers»: introduction to the thematic issue. *Language policy*. 2019. Vol. 14. Issue 3. P. 1–7. doi: <https://doi.org/10.1007/s10993-018-9504-4>.
- Spotti M., Kroon S., Li J. New speakers of new and old languages: an investigation into the gap between language practices and language policy. *Language policy*. 2019. Vol. 14. Issue 3. P. 1–17. doi: <https://doi.org/10.1007/s10993-018-9503-5>.
- Трофимова Р. Культурна політика Російської цивілізації: методологічні аспекти. *Філософія і культура*. 2015. № 10. С. 1548–1556. doi: <https://doi.org/10.7256/1999-2793.2015.10.15842>.
- Висоцький О. Технології та стратегії мовної політики. *Соціально-гуманітарні дослідження та інноваційна освітня діяльність*: матеріали Міжнар. наук. конф. (Дніпро, 24–25 трав. 2019 р.) / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: Охотнік, 2019. С. 68–71.

Стаття надійшла до редколегії 30.01.2019

Vdovychun I. – Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of Theory and History of Political Science of the Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3210-7684>;

Savoiska S. – Doctoral Student of the Department of Theory and History of Political Science of the Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5728-0686>

Axiological Basis of the Model of Language Policy: Theoretical-Methodological Analysis

*A comprehensive study of the axiological foundations of the language policy model, which can effectively be developed only on a value basis, is an integral part of which is culture, spirituality, freedom, independence, consolidation, mutual understanding, tolerance, etc. The author argues that tolerance, as well as other values, should be in all things: in relations between different actors of politics, political forces, power and community, factions in parliament, coalition and opposition, at interregional level, in language and political relations, at the level of discussion and adoption of laws, in solving language and political problems, in implementing language policy, in forming its model, and so on. It is noted that every religious community should be tolerant of another, which has other religious beliefs, traditions, culture and language used in church service, sermons, etc. This also applies to secular life, where different languages and cultures are peacefully used. **Methodology.** Based on the evolutionary-historical and dialectical methodology that emerged in the 1960-s and 70-s, it was proved that the value basis of the formation and development of a model of language policy is statehood, freedom, independence of the Ukrainian people, Ukrainian culture and language, which, despite the various prohibitions of the various states, which at different times reigned in the territory of Ukraine, were formed, revived and developed, in particular, illegally. This methodology is extremely important as it introduces the researcher to the concept of J. Stuart concerning the levels of socio-cultural integration, which is important at the angle of vision of the unity of the Ukrainian community, the preservation of independence and the development of the Ukrainian state. The axiological basis of the language policy model is also explored by another methodology, which is: normative-value and axiological, through which the value components of the development of the language policy model are analyzed; multicultural, aimed*

at analyzing the implementation of language policy in multicultural and multi-lingual societies; biogeodeterministskaya, which makes it possible to find out the development of a certain community culture, which depends not only on ideology and politics, but also on the geographical environment in which the individual is formed as a person. On this basis, a goal is **purpose**: to explore the model of language policy, based on historical-political and evolutionary-cultural approaches to its analysis and generalization of parts as a whole, as well as – axiological, value-normative, bio-geodeterministic, multicultural methodologies, which make possible problem in development and interconnection. On the basis of the goal, the following tasks are tasks to consider the dependence of language policy as a model on the authorities, the state, as well as the conditions under which language policy is implemented; to prove that culture is a fundamental feature of interconnection between peoples who, in the process of interaction, have improved their own language and culture or assimilated another's; prove that the axiological approach to the study of the language policy model is important from the perspective of its value base; to analyze the nature, meaning and orientation of the normative-value methodology; to consider slowing down the development of a national-based language policy model based on the biogeodeterministic concept of biological and geographical factors. **Scientific novelty** stems from the problem, which: at the proposed angle, the vision has not yet been considered; consists of a purpose closely related to the approaches and methodology proposed; and tasks that reflect the value base of the study. It is worth noting that the scientific novelty of the article is also that it is researched on the basis of an axiological methodology, which is aimed at analyzing values, which in the imagination of the inhabitants of the regions of Ukraine are different, as they are connected with the history of development of their small homeland, education, interests, language, which at different times were formed under the influence of: first, Russia, which predominantly dominated the South and East of Ukraine; secondly, Poland (Commonwealth), which imparted values, language and culture to the people of Right-Bank Ukraine, thus displacing Ukrainian; third, Romania, etc., which also imposed on Ukrainians their own culture and model of language policy under the slogan «divide and rule». **Conclusions.** The model of language policy, based on historical-political, evolutionary-cultural, axiological, etc., is investigated. methodologies that made it possible to analyze the slowdown of its development on a national basis, to consider the dependence of language policy as a model on the government, the state, as well as the conditions under which language policy is implemented. Language has been proven to be an important sign of interconnection between peoples who, in the process of interaction, refine or assimilate it. It is argued that the axiological methodology for the study of the model of language policy is important at the angle of view of its value component.

Keywords: axiology; national interests and values; biogeodeterminism; model of language policy; multiculturalism; language and culture; evolutionary-historical and normative-value methodologies.